

8. Västerås, Domkyrkan.

Pl. 5.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Skrivelse till Riksantikvarien den 12/8 1958 (ATA), Rapport om östgötska och småländska runfynd (i: Fornvännen 1959), s. 97 f.

I sakristiekällaren i Västerås domkyrka upptäcktes år 1958 en kort runinskrift. Inskriften, som kom i dagen vid de då pågående restaureringsarbetena, befinner sig under nischen i »vinkällarens» södra vägg. Runorna ha ristats i våt, medeltida puts.

Runornas höjd är 6 cm. Linjerna äro smala, ristade med ett spetsigt verktyg, sannolikt en kniv.

Inskrift:

...**p** **auē** **m**

»... Ave M(aria).»

Till läsningen: Vad som har stått före 1 **p** kan ej numera avgöras. Runan 2 är en **u**-runa med ett kort tvärstreck mitt på huvudstaven och ett likartat streck på bistaven. Runan är alltså en binderuna, som knappast kan läsas på annat sätt än som **auē**. 3 **m** är tydligt.

Den efter binderunan **auē** ristade **m**-runan skall utan tvivel uppfattas som en förkortning för *Maria*. Inskriften utgöres sålunda av änglahälsningen. Ett stöd för denna tolkning lämnar en för några år sedan iakttagen runristning på en brudstol i Gamla Uppsala kyrka. Där finner man, liksom på några medeltida kyrkklockor med runinskrift, samma binderuna **auē** omedelbart före runföljden **maria**.

Vs 8 har säkerligen ristats under medeltiden. Närmare kan den lilla inskriften ej dateras.

Västerås.

Olaus Rudbeck omtalar (i *Atlantica* 3, 1698, s. 13 f., nytrycket 1947, s. 23) en runsten, som skulle ha funnits »uthi Lectoris Theol. Trägård, östernorr om Domkyrkian».

Den eljest okända »runstenen» nämns av Rudbeck i följande sammanhang: »För en tijo åhr sedan, när iagh reste til Wittulsängen en half mijl härifrån Upsala, så står en Steen i åkeren wijd vägen ..., rijtader med Drakar och Runebokstäfwer, så frågade iag af Bonden Mattz Ersson, hwad han wiste att seija om denna Stenen, han sade effter de Gambas berättelse, så ligger här een stor Krigzman, som effter sin dödh är wänd i denna Stene-Draken. Då swarade iagh, tror det gemena Folket eller I, att det skall wara sant, han swarade att många af de gemena och serdeles våra Fäder hafwa det trodt, och der som någon af de klokesta och käckesta Konungar eller Krigzkiämpar äro i sådana Drakestenar wände, så hafwa gemene Man dyrkat sådana Stenar som Gudar; och att gifwa sina Barn som de ärnat till Krigzmän, mod och krafft, eller de siuke hälsa, hafwa de tagit deras kläder och swept om dessa Stenar, och gnidet dem der på, eller skafwat med Knifwen små sand af dem, och gifwit dem in. Sådana Stenar hafwa stådt på Gambla Upsala Högar, men för Afguderijt skull äro de dädan tagne först i Christendomen ... uthi Wästerås uthi min Sahl. Faders Biskop Joh. Rudbeckii tijd, när han dijt kom stodh ännu en sådan Steen uthi Lectoris Theol. Trägård, östernorr om Domkyrkian, som nemmast är detta nya Gymnasium. Hwilken han måste låta bortföra och nedergräfwä, emedan den wijdskeppelsen ändå hoos fattigt Folk war behollin, att de om nättren gingo där in och swepte sina kläder om Stenen. Äfwen det samma berättade mig Mag. Törnwald ifrån Östgiöthland, att der och några Runstenar woro, som de i lijka måhl missbrukade.»

Västerås, Johannisberg (f. d. Lundby sn).

I *Runurkunder* (1833) upptager Liljegren som nummer 1019 en runsten vid Johannisberg, Lundby sn. Som källa hänvisas till Peringskiöld. I en »Förteckning på ... Antiquiteter» i *Monumenta* 1 finns följande uppgift under Lundby socken: »Johans bärg ladugården en hwijt sten». Det torde vara möjligt att fastställa, vilket fornminne som åsyftas med denna »vita sten». I sin redogörelse för »Johannisbärg en Konungs-Ladugård» skriver O. Grau: »På södra Ladugårds gårdet är Önstens borgen, som i fordna tider utan twifwel warit en skans eller fästning för

Fig. 9. Vs 9. Västerås, Saltängsbron. Efter teckning av J. Bureus.

Fig. 10. Vs 9. Västerås, Saltängsbron. Efter teckning av H. Hofberg.

gården: Mycken sten, och teckn til ingången eller öppningen på honom synes ännu: Derifrån har den stora stenen kommit, som nu förwaras uppe wid gården, hwilken är hwit, hel trind, som et klot, och hafwa på honom warit ristade bokstäfwer förr at läsa, som nu äro förnötte» (*Beskrifning Öfwer Wästmanland*, 1754, s. 359). Detta ornerade stenklott är ännu i behåll. Någon runsten har däremot icke funnits vid Johannisberg.

9 och 10. Västerås, Saltängsbron (f. d. Lundby sn).

Pl. 6–7.

Litteratur: B 1082, L 1016, 1017, (1018). J. Bureus, F a 6 s. 237 (Bureus' egen uppteckning), F a 10: 2 bl. 91 b, F a 5 s. 226, F a 1 s. 111; Ransakningarna 1667–84 (tryckt i VFÅ 17, 1928, s. 11 och i Ransakningar efter antikviteter bd 1, h. 1, 1960, s. 133); O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam Scandicam* (1675), s. 74 f.; J. Hadorph, Brev den 21/4 1685 till landshövdingen B. Gyldenhoff (i: *Antikvitetskoll. Handl. X, ATA*); J. Peringskiöld, *Monumenta* 1 och 4; O. Grau, *Beskrifning Öfwer Wästmanland* (1754), s. 354 f. (nytrycken 1904, s. 273 f.; s. 218 f.); N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 176; J. Fischerström, *Utkast til Beskrifning om Mälaren* (1785), s. 135; E. Tuneld, *Geografi öfver Konungariket Sverige* (1828), s. 195; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 109; R. Dybeck, *Runa* 1844, s. 53, *Antiqvarisk berättelse för år 1859, 1864 och 1868* (ATA), *Lundby socken* (ATA), *Runa* (fol.) 2 (1874), s. 4, 39; W. Tham, *Beskrifning öfver Sveriges rike* 1:2 (1849), s. 122; V. Karlsson, *Några ord till upplysning om bladet »Westerås»* (1862), s. 27; H. Hofberg, *Westmanlands Fornlemningar och Minnesmärken* 1870, s. 29 f. (ATA; tryckt i VFÅ 1, 1874, s. 27 f.); L. Ersson, *Fornminnen inom Wästmanland* (ATA); *Vestmanlands kalender* 1881, s. 329; E. Brate, *Anteckningar* 1898 (ATA); S. Kjersén, *Skrivelse den 23/7 1908* (ATA); S. T. Kjellberg, *Vallby* (i: VFÅ 16, 1926), s. 49; B. Engström, *Den västmanländska kungsvägen* (i: *Svenska Vägföreningens*